

pedagogia

APROXIMACIÓ A FERRER I GUÀRDIA I L'ESCOLA MODERNA

LLUÏSA FIGUEROLA

Siendo los hombres razonables, al contrario de lo que ocurre hoy, encontrarán sin grandes esfuerzos la manera de ser durante toda su vida, propietarios de aquello que les rodea y de aquello que aman, sin que este derecho a la propiedad pueda perjudicar a nadie ni crear supremacías de ningún tipo (1).

La Escuela Moderna pretende combatir cuantos prejuicios dificulten la emancipación del individuo, y para ello adopta el racionalismo humanitario. (2).

Ferrer i Guàrdia defensa un ensenyament racional i científic, és a dir, l'educació anirà destinada a satisfer les veritables necessitats humanes, i serà guiada per la ciència positiva, tot inculcant al nen l'interès pel coneixement sobre l'origen del món que l'envolta; això és: serà activa. Anselmo Lorenzo explica com la ciència

passa del temple, on l'usurpaven els sacerdots, a la Universitat, on l'usurpen els burgesos, i d'aquí a l'escola racional, on s'estudia la ciència de la vida, un cop destruïts els mites i els ídols. L'objectiu de l'Escola Moderna comprèn totes les manifestacions del saber.

Els inspiradors de l'Escola Moderna veuen la ciència que estudia el funcionament de la natura com un factor alliberador. La natura és el primer fi: cal que el nen, amb l'ajuda del mestre, s'hi relacioni. Serà una pedagogia nova, que s'enfronta a la tradicional a causa de l'autoritarisme d'aquesta, la qual no fa de l'individu un ésser propi, amb personalitat i creativitat, sinó que el condiona i el modela tal com ella vol.

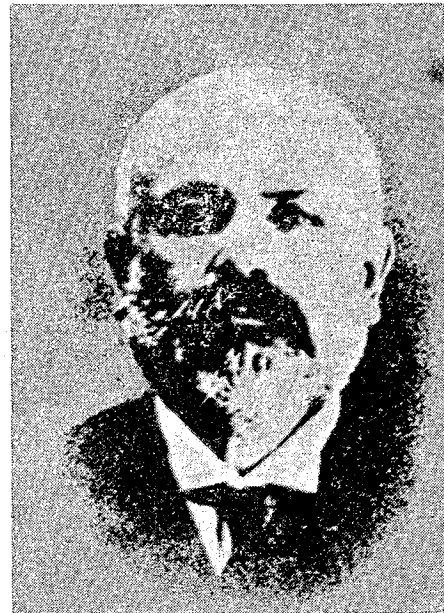
La pedagogia ferrerista reacciona contra l'autoritarisme i persegueix l'ideal de l'educació espontània. Per això denuncia Ferrer: "Educar equivale actualmente a adiestrar, a domesticar".

El sentit de l'educació activa, de la participació dels ingressos del nen, queda expressada amb la frase d'un dels del grup de l'Escola Moderna, citada per Ferrer: "Comiencese la instrucción cuando el niño la pida".

Un dels objectius que haurà de cobrir l'educació serà mostrar al nen l'origen de les injustícies socials, de forma racional, perquè després pugui, en enfrontar-s'hi, prendre partit: combatre-les. L'ideal racionalista col·loca l'home per damunt de tot, i pretén deslligar-lo de les forces alienadores. Aquí rau l'origen del seu marcat anticlericalisme, basat en l'anàlisi de la realitat social, en la qual l'Església i el clergat ten(i)en un ampli poder polític. Els defensors de l'Església acostumen a ser gent lligada als interessos del poder polític-econòmic, o sense possibilitat de deslligar-se dels mites alienadors de la societat.

Per això, Ferrer, veient l'Església com a obstacle per l'alliberament social, s'hi gira en contra. És important repetir novament el paper que jugava l'Església com a institució que tenia l'hegemonia educativa:

En cuanto nos concierne, señores, nunca nos ha asustado la libertad, pero queremos la verdadera libertad de la que ha-

Francesc Ferrer i Guàrdia
(Alella, 1854 - Barcelona, 1909)

bla el Espíritu Santo, porque la verdad es la que nos hace completamente libres; no queremos, y protestaremos siempre que tengamos ocasión, que se concedan iguales derechos a la verdad y al error, a la virtud y al vicio, porque siguiendo este camino, la sociedad y los pueblos se precipitarán en la pendiente de la disolución más espantosa. (3)

El text següent es fa ressò de la posició de l'Escola Moderna respecte a aquesta qüestió:

La verdad, esa diosa a la cual rendimos fervoroso culto los hombres que ansiamos disipar las tinieblas de la ignorancia y del fanatismo, no logrará verse adorada por la humanidad entera. Mientras aliente poderosa, omnipotente, avasalladora, la Iglesia permanecerá dueña de la conciencia, señora de las voluntades, en tanto que cada uno de nosotros, invoque al porvenir sin procurar cimentar en el presente. (4)

El ideal de la Iglesia consiste en mantener la ignorancia, porque ésta mantiene el privilegio, en ella se amparan los poderosos de la tierra que odian la luz sim-

bólica de la enseñanza emancipada del error. (5)

Ferrer es planteja la importància del paper que juga l'escola dins la societat: considera que es pot anar cap a la renovació de l'educació, bé estudiant l'evolució del nen, i, a partir d'aquí, la transformació de l'escola, o bé fundant noves escoles que basin els seus principis en els ideals d'una nova societat en construcció. Creu que és preferible d'aquesta darrera manera, perquè s'ha de tenir en compte la significació social de l'educació, sense cenyir-se únicament a l'objecte del seu estudi. L'educació té un important paper polític i els governs, abans oposats a la difusió de la cultura, necessiten la instrucció per tal de tenir persones cada cop més especialitzades.

La seva escola pretén ser antiestatal i aestat: l'Estat, vist amb les idees anarquistes, duu sempre una sèrie de dogma-

Els ateneus obrers, una de les seqüeles de l'Escola Moderna.

LA REVISTA INFORMA

"SEQUENTIA": META FINAL

El número següent contindrà els fulletons XII, XIII i XIV de "Sequentia", amb els quals quedarà complet el llibre per dins. Tant aviat com puguem distribuïrem les cobertes, per tal que també quedi enllestit (tret de la feina de l'enquadernador) per fora.

RESCLUM, AL CAP DE 7 ANYS

La peça teatral "Resclum si més no", de Carles Reig, que el 1970 guanyà el premi Josep Ferré als premis Reus de Teatre, serà finalment publicada el número extraordinari de final d'any amb el qual celebrarem el 25è. aniversari de la revista (4.ª època). L'autor ha revisat l'obra i li ha modificat lleugerament el títol: es dirà "Fenyut resclum".

tismes i d'imposicions; si l'escola, la institució patrocinada per l'Estat, té com a missió perpetuar un conjunt de coneixements, es palesarà, alhora, el seu dogmatisme i el seu autoritarisme. Així, els treballadors, tot lluitant per la seva emancipació, hauran de dirigir els seus esforços contra l'Estat i contra l'Església ple-gats.

Un tret característic del pensament de Ferrer, es l'antimilitarisme, que apunta a problemes de gran importància per al proletariat, i ofereix com a instruments vàlids la lluita ideològica i la futura possible incidència de la pedagogia. Amb la seva denúncia contra l'Exèrcit, remarca com estan de deslligades les necessitats del poble amb les guerres, i el caràcter alienant de la jerarquia militar.

La postura antinacionalista condueix, necessàriament, a l'internacionalisme. Es per això que Ferrer es negà a fer classes en català i a publicar-hi: d'això en deia "fanatismo catalán", i diu que si pogués ho faria en esperanto. S'ha comentat que aquest anticatalanisme era lògic, atès que llavors les reivindicacions catalanes les duia a terme la burgesia, mentre que una bona part de la classe obrera havia caigut al parany del lerrouxisme.

La coeducació de sexes, segons Ferrer, la manifestació més important de l'educació racional, és un dels avenços que el permeten qualificar de pedagog progressista, i és conscient de l'opressió que sofreix la dona, sotmesa a l'home. Considera que aquesta necessita la instrucció per a poder emancipar-se. Aquesta idea la reflecteix la frase: "Hombre y mujer completan al ser humano".

Però anà enllà, amb la idea de la coeducació de classes, ja que considerava que a través seu es pot inculcar al nen la justícia i la solidaritat; concep la rebel·lió contra l'opressió com una qüestió d'equilibri, anivelladora, i vol que els explotats siguin rebels. Es planteja l'educació dels nens per quan arribin a homes, i perquè "declárense en buena hora en rebeldía". (6)

Diu que l'escola de nens rics no pot ser racional, i que la coeducació de classes "pone en contacto a unos y otros en la inocente igualdad de la infancia", cosa

que dona a l'escola un to reparador.

Adquireix gran importància a l'escola, la higiene i el joc.

Respecto a la higiene, la suciedad católica domina en España (...) en medio del ambiente de ignorancia (...) claro está que los niños que venían a la escuela eran deficientes en punto a limpieza: la suciedad era atávica (...) la combatimos mostrando a los niños la repugnancia que inspira todo objeto, animal, persona, sucesos, y el agrado que se siente ante la limpieza (...) la idea de suciedad como causa de enfermedad (...) la influencia de esta enseñanza penetraba en las familias. (7)

El juego es indispensable a los niños (...) el factor principal del juego es el deseo complacido por la libre actividad. (8)

En aquest camp, Ferrer se'ns mostra com un pedagog avançat; la seva pedagogia parteix del nen, és a dir, és individualitzada. En conseqüència, com que no desitja fomentar la competitivitat, sinó la solidaritat, no existeixen ni premis ni càstigs, ni exàmens ni concursos, que són una forma de desigualtat:

Estos actos (los exámenes), que se visiten de solemnidades ridículas, parecen ser instituidos solamente para satisfacer el amor propio enfermizo de los padres, la supina vanidad y el interés egoísta de muchos maestros y para causar sendas toruras a los niños antes del examen, y después las consiguientes enfermedades más o menos prematuras. (9)

CONCLUSIONS

Aquest article pretén tan sols d'exposar els trets principals del pensament de Ferrer i Guàrdia, en tant que pedagog i en tant que home compromès amb la realitat social del seu pensament.

En intentar fer un balanç sobre la figura de Ferrer, m'atreu especialment la seva teoria pedagògica; en contra d'una sèrie d'autors (Buenaventura Delgado i Casimiro Comas) que el consideren poc capacitat culturalment i humanament; trobo als textos de Ferrer el reflex d'una ideologia pedagògica de la qual estava profundament convençut, i que re-

sulta estrictament lligada a la realitat social de la classe obrera, fruit del convenciment que només arribaria a l'emancipació mitjançant la instrucció. No em sembla, per tant, una escola d'élite, sinó dedicada de ple a les classes populars. Aquí entrem en la problemàtica de la coeducació de classes, tal com la va definir Ferrer, que considera, de forma idealista, que l'educació de nens de diverses classes socials, amb la innocent igualtat infantil, els posa en contacte. Aquest és un dels seus punts més polèmics, fins i tot el seu col·laborador Anselmo Lorenzo no compartia les seves idees.

La coeducació de sexes, la importància del joc i de la higiene, i d'altres innovacions, el situen com un pedagog avançat.

Ferrer pensa que per l'acció revolucionària dels obrers s'esdevindrà la crisi del capitalisme i el naixement de la societat comunista llibertària. La coherència entre el seu ideal polític i el pedagògic cal cercar-lo en el caràcter d'alliberament cultural que pretenia conferir a la pràctica pedagògica.

(1) Francesc FERRER I GUARDIA: **La Huelga General**. Trec la cita de **El corsé de la enseñanza**, "Ajoblanco", núm. 19 (1977), p. 21.

(2) FERRER I GUARDIA: carta de 1/5/1907 des de la Càrcel Modelo de Madrid, a **La Escuela Moderna** (Madrid 1976, Zero), pàg. 185.

(3) **Diario del Senado**, 13 de julio 1901. **Obispo de Palencia, don Enrique Almaraz, senador por la archidiócesis de Burgos**. Trec la cita de "Cuadernos de Pedagogía", núm. 9 (1975), p. 15.

(4) COLOMINAS MASERA: **El obstáculo** (Barcelona 1908, Biblioteca de la Escuela Moderna, 5), p. 97. Citat per Olivé Serret a **Ferrer i Guàrdia i l'Escola Moderna. L'experiència pedagògica de l'anarquisme**, Tesi de llicenciatura, UAB 1973.

(5) Ibid.

(6) FERRER I GUARDIA: **La Escuela Moderna**, p. 98.

(7) Ibid., ps. 103-104.

(8) Ibid., ps. 110-111.

(9) Ibid., p. 135.